

Karen Risager

Lektor, dr. phil., Kultur- og Sprogødestudier,
Roskilde Universitetscenter.
risager@ruc.dk

Gymnasireformen - i internationaliseringens tegn

Sprogfagene i det nye gymnasium skal tænkes ind i en forestilling om almindannelse der meget stærkt understreger den internationale dimension. I bemærkningerne til lovforslaget står der f.eks.:

„En øget internationalisering inden for teknologi, økonomi, videnskab, kultur og uddannelse indebærer også, at omlægninger af uddannelserne, udvikling af ny faglighed og relevante kompetencer, som matcher behovene i et videnssamfund, er helt afgørende for, at Danmark kan være i front.“ (Forslag til Lov . . . , Bemærkninger, afsnit 1 om baggrunden for lovforslaget).

„En øget faglighed og kvalitet målt med internationale standarder forudsætter også, at den internationale dimension i uddannelsen styrkes. Internationale problemstillinger og perspektiver skal integreres i undervisningen, så de unge opnår kompetencer med henblik på at kunne begå sig i en internationaliseret verden.“ (ibid.: afsnit 5.6 om nyt indhold i fagene; kursivering i originalen).

Denne markering kan bruges som et udmærket afsæt for en nydefinition af sprogfagene (her tænker jeg især på de moderne fremmedsprog). Til gengæld mangler der en anden markering, nemlig omkring interkulturalitet og kulturforståelse. Det kommer jeg tilbage til senere. Først vil jeg komme med et lille bud på hvad et internationalt orienteret sprogfag kunne være i dag.

Nogle vil sige at sprogfagene under alle omstændigheder er internationale og har været det længe. De beskæftiger sig jo netop med fremmede sprog og med en række fremmede lande og litteraturer. De bidrager til det internationale udsyn ved deres blotte tilstedeværelse, uanset hvad de konkret indeholder. Men selv om dette argument har en kerne af sandhed i sig, så kan sprogfagene ikke blive stående dér. Internationalisering er ikke kun ensbetydende med at udvikle kompetencer der retter sig mod udlandet.

Internationalisering: nationalt eller transnationalt

I det følgende vil jeg trække nogle linjer op fra min nyligt afsluttede doktorafhandling, der handler om sprogfagene, internationaliseringen og det globale perspektiv: 'Det nationale dilemma i sprog- og kulturpædagogikken. Et studie i forholdet mellem sprog og kultur.'

Internationalisering bruges inden for mange fagområder og kan have mange forskellige betydninger. Her vil jeg ride en betydningsmæssig modsætning op som jeg synes er produktiv hvis man vil forstå hvor sprogfagene er ved at bevæge sig hen. Jeg vil skelne mellem to forskellige forståelser af internationalisering:

Den første forståelse kan man kalde *den nationale forståelse*: Internationaliseringen ses her først og fremmest som et intensiveret samarbejde hhv. en intensiveret konkurrence mellem forskellige nationer (i betydningen nationalstater) i Europa og i verden. Verden ses altså fortrinsvis som en mosaik af stater, med hver sin nationale politik, nationaløkonomi, erhvervsstruktur, sociale struktur og kultur, og med hvert sit sprog (med modifikationer).

Denne forståelse kan vi genkende i sprogfagene og deres historie siden sidste halvdel af 1800-tallet, hvor de europæiske stater havde et stærkt fokus på opbygningen af en national identitet i deres befolkninger. Endnu i dag er det ganske almindeligt i sprogfagene at beskrive aktiviteter og kompetencer i et nationalt perspektiv: Der tænkes i kulturmøder som møder mellem nationale kulturer; der tænkes i sammenligning mellem 'den fremmede kultur' og ens egen (underforstået: nationale) kultur. Interkulturel kompetence forstås typisk som binational: at have kendskab til og kunne formidle mellem to nationalkulturer.

Selv om vi alle godt ved at de fleste samfund i varierende grad er præget af etnisk, kulturel og sproglig mangfoldighed, kommer dette ikke tydeligt frem i sprogfagernes selvforståelse. Dette kan let føre til at undervisningen formidler forestillinger om kulturel homogenitet på nationalt plan - en uheldig forestilling i vore dages komplekse samfund.

Den anden forståelse kan man kalde *den transnationale forståelse*: Internationaliseringen ses her som bl.a. bestående af processer der går på tværs af nationalstaterne. Man benægter selvfølgelig ikke staternes eksistens, og heller eksistensen af nationale strukturer (f.eks. de nationale uddannelsessystemer) og nationale identiteter. Men fokus ligger snarere på processer der går på tværs over større eller mindre afstande: Valutastrømme og varestrømme, transnational migration og turisme, nyhedsformidling og kulturproduktion distribueret gennem internationale massemedier, internettets globale vir-

tuelle rum osv. Disse strømme mødes og flyder sammen på forskellige måder, og derved bliver der skabt lokal mangfoldighed, diversitet, kompleksitet.

Der er i og for sig mange sider af sprogfagernes virkelighed som lægger op til at beskæftige sig med disse transnationale fænomener og den lokale mangfoldighed. Men måske formuleres det ikke altid så tydeligt fordi sprogfagene er hæmmet af deres meget nationalt orienterede bagage. Når man foretager en studierejse til et bestemt sted, f.eks. Strasbourg, er det jo ikke kun 'Frankrig' man besøger, men en bestemt lokalitet præget af sin regionale historie, sin særlige kulturelle og sproglige mangfoldighed, som bl.a. er resultat af transnationale processer (samarbejder over grænsen til Tyskland, indvandring fra Nordafrika, Portugal og andre steder, europæisk politisk samarbejde i forbindelse med Europaparlamentet osv.). Flere og flere gymnasieklasser vil komme til at rumme en etnisk mangfoldighed i sig selv, og når klassen så f.eks. rejser til et fleretnisk kvarter i en storby, kan de tosprogede elever måske bidrage med særlige kulturelle indsigter og sproglige kompetencer. I det transnationale perspektiv er det en selvfølge at alle samfund, både Danmark og målsprogslandene, er sprogligt og kulturelt mangfoldige. Dette betyder ikke at man skal holde op med at beskæftige sig med nationale strukturer og nationale identiteter, tværtimod. Men de kan blive sat ind i større sammenhænge: Hvad er danskhed i forhold til svenskhed? Hvorfra stammer mon forskellene, og hvilken rolle spiller de? Er der særlige forbindelser til nordisk identitet eller til europæisk identitet? Hvad betyder det at være verdensborger?

Det er værd at bemærke at lovforslaget til gymnasiereformen intetsteds fremhæver det nationale som led i den nye almene dannelse. Det fremhæves at dannelsen skal styrkes på den samfundsvidenskabelige, naturvidenskabelige og teknologiske side, og der lægges vægt på det europæiske og globale perspektiv:

„Eleverne skal . . . opnå . . . forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære som det europæiske og globale perspektiv.“ (Lovforslaget, §2, stk. 5).

Det er et spørgsmål om der her tænkes på europæisk og global kulturel diversitet. Man kan i hvert fald konstatere at lovforslaget, eller bemærkningerne hertil, slet intet nævner om elevernes udvikling af kulturforståelse og interkulturelle kompetencer som kommende samfundsborgere i kulturelt og socialt komplekse samfund. Dette ser jeg som en meget væsentlig mangel i loven. For sprogfagernes vedkommende må man sige at dette aspekt er uomgængeligt og bør træde tydeligt frem i de kommende læseplaner m.v.

Hvad kendetegner så et internationalt orienteret sprogfag i den transnationale betydning?

Viden og bevidsthed om sproglig mangfoldighed

Med hensyn til den sproglige og sprogpædagogiske dimension, vil jeg fremhæve viden og bevidsthed om sproglig mangfoldighed. I 'Fremtidens sprogfag' (jf. litteraturliste) er der udmærkede bud på et differentieret syn på kommunikative kernekompetencer. Det er vigtigt at sprogtilegnelsen ses over et tværinstitutionelt forløb der omfatter både grundskole og ungdomsuddannelse. Det er vigtigt at de sproglige kompetencer ses i et funktionelt perspektiv med vægt på de vigtigste potentielle målgrupper. Men hvor kommer det transnationale ind? Det vil komme ind hvis man også *blandt kernekompetencerne* regner viden og bevidsthed om den sproglige mangfoldighed. Eleverne må f.eks. ikke gå ud af gymnasiet i den tro at i Frankrig tales der kun fransk, og at den form for fransk de selv har lært, er den enerådende i Frankrig eller i andre fransktalende lande. De bør vide dels at der er sproglig mangfoldighed og sproglige hierarkier i Frankrig og i alle andre fransktalende lande, dels at fransk tales mange steder i verden, ikke blot i de fransktalende lande (sproget undervises f.eks. som fremmedsprog mange steder i verden).

Viden og bevidsthed om litterær mangfoldighed

Med hensyn til den litterære og litteraturpædagogiske dimension, vil jeg tale om litterær mangfoldighed: Hermed mener jeg dels den enorme spredning i hvad der kan kaldes litteratur, fra traditionelle litterære genrer som drama, lyrik og epik til populærlitterære genrer og genreblandinger som faktion, dokudrama osv. osv. Men jeg mener også forskellige former for litterær, fiktiv bearbejdning af kulturelle identiteter, kulturmøder, kulturblanding og kulturel hybridisering. Det som nogle har kaldt transnationale litteraturformer. Eksempler kan være eksillitteratur og andre former for rejse- og migrationslitteratur, hvor der måske eksperimenteres med flerkulturalitet og flersprogethed i én og samme tekst. Til kernekompetencerne hører - som formuleret i 'Fremtidens sprogfag' - æstetisk forståelse og respons i forbindelse med tekster der fascinerer. Men *blandt kernekompetencerne* vil jeg lægge til: Viden og bevidsthed om den litterære mangfoldighed i det komplekse samfund, hvor mange kulturelle og sociale perspektiver brydes, bl.a. i litteraturlæsningen i den enkelte gymnasieklasse. Dette gælder både synet på den dansksprogede litteratur og synet på 'målsproglitteraturen'.

Viden og bevidsthed om kulturel mangfoldighed

Forfatterne af 'Fremtidens sprogfag' fremhæver at en vigtig kompetence i forbindelse med sprogfagene er 'sprogfag som vindue mod verden', også benævnt: 'global orienteringsevne' eller 'aviskompetence'. Det er klart at sprogfagene kan og bør bidrage til denne almindelige orienteringsevne. Men med hensyn til synet på kultur og interkulturalitet, så synes standpunktet nærmest at ligge i forlængelse af den nationale forståelse. Der er i hvert fald ingen fremhævelse af den kulturelle (bl.a. i betydningen etnisk-kulturelle) mangfoldighed i ethvert samfund, og der er heller ikke nogen steder hvor der nævnes problematikker i forbindelse med den fleretniske gymnasieklasse. Den kultur-

pædagogiske dimension er ikke inddraget, og det er f.eks. ikke klart hvad den ene af de fire kernekompetencer, 'interkulturel transmission', indebærer. Begrebet er ikke relateret til den eksisterende forskning og udvikling af begrebet interkulturel kompetence og tilgrænsende begreber.

Efter min mening må fokus i den kulturelle og kulturpædagogiske dimension ligge på den almene dannelse som myndig og kritisk samfundsborger og på evnen til at omgås den kulturelle kompleksitet. Det indebærer evne til at læse og forstå dokumenter (talte eller skrevne, litterære eller ikke-litterære, medietekster eller andre tekstformer) fra

Krakow (foto: Karen Risager)

en anden kulturel kontekst og relatere dem til sin egen forforståelse og kulturelle og sociale baggrund (og interessere sig for oversættelse som sproglig og kulturel praksis, som forfatterne af 'Fremtidens sprogfag' også nævner). Det indebærer også selvstændigt at kunne observere, deltage i og analysere praksis i forskellige situationer hvor mål-sproget bruges, f.eks. på en skole i udlandet (Roberts et al. 2001).

Almen sprogforståelse

I lovforslaget er der i grunduddannelsen forudset et forløb i almen sprogforståelse, og her er det meningen at eleverne skal tilegne sig 'et sprog om sproget', altså et metasprog. Forløbet skal styrke elevernes teoretiske sprogforståelse, og det lyder som et godt forslag. Men jeg vil gerne slå til lyd for at dette forløb ikke kun handler om at udvikle grammatisk forståelse og en grammatisk terminologi. Dette er vigtigt, men må ikke stå alene. For at sikre et bredt sprogsyn vil jeg mene at også mere sprogsociologiske og sprogpsykologiske indfaldsvinkler er vigtige, ikke mindst for at forstå samfundenes sproglige mangfoldighed. Derfor mener jeg at følgende begreber og emneområder bør inddrages i forløbet:

- standardsprog, sociolekter og dialekter, sproglige mindretal
- skriftsprogsnorm og talesprogsnormer
- modersmål, førstesprog, fremmedsprog og andetsprog
- tosprogethed

Undervisning i disse emner og begreber har stor betydning for at eleverne får en fagligt funderet forståelse af hvad det vil sige at være et flersproget individ og/eller at leve i et flersproget samfund.

Almen kulturforståelse

Jeg kunne godt ønske mig at Lovforslaget havde lagt vægt på den almene kulturforståelse som en vigtig ingrediens i en ny almindelse i en internationaliseret verden. Der er brug for et forløb om almen kulturforståelse i grunduddannelsen som en parallel til almen sprogforståelse, og der er også brug for tilvalgsfag om kulturforståelse og forskellige former for kulturanalyse i det moderne og postmoderne samfund - medier, forbrug, fritid m.m.

Faglige samarbejder i øvrigt

Sprogfagene i gymnasiet, især engelsk, har allerede en del erfaring med fagligt samarbejde i forbindelse med studierejser til udlandet. Men derudover bliver det meget spændende hvilke samarbejder der bliver udviklet i de kommende år, og hvilke former, aktiviteter og erkendelser samarbejderne lægger op til, både inden for skolens mure og i samarbejde med det omgivende samfund i Danmark og i udlandet.

Jeg vil her anbefale at man orienterer sig i hvordan sprogfagene i folkeskolen har bidraget til projektarbejder af forskellig slags igennem årene. Blandt de mange publikationer vil jeg fremhæve 'Udblik og Indblik' (Holm-Larsen m.fl.), som fokuserer på internationaliseringen i folkeskolen med særligt henblik på elevmobilitet og kulturmøder. Forfatterne har bl.a. formuleret et bud på hvordan man kan strukturere det internationale stof i folkeskolens formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder og læseplaner, og de har skrevet et kapitel om tosprogede elever og den internationale dimension. Forfatterne kunne have lagt mere vægt på det transnationale perspektiv end de gør. Men jeg finder alligevel bogen meget inspirerende. Her kan den ny gymnasieskole lære noget.

Litteratur

- Forslag til Lov om uddannelsen til studentereksamen (Gymnasieloven) med Bemærkninger. 2003.
- Fremtiden sprogfag - vinduer mod en større verden. Rapport fra arbejdsgruppen om kernefaglighed i fremmedsprogene. ved/ Peter Harder, Per Øhrgaard ... [et al.] Uddannelsesstyrelsens temahæfte nr. 5, 2003.
- Holm-Larsen, Signe m.fl.: Udblik og indblik. Internationalisering i folkeskolen. Vejle; Kroghs Forlag, 2002.
- Risager, Karen: Det nationale dilemma i sprog- og kulturpædagogikken. Et studie i forholdet mellem sprog og kultur. Kbh.; Akademisk Forlag, 2003.
- Roberts, Celia et al.: Language Learners as Ethnographers. Clevedon; Multilingual Matters, 2001.